

زیارتگاه‌های مازندران مقصد گردشگران مذهبی

گردشگری رهیافتی است که می‌توان به‌وسیله آن مرزهای جغرافیایی و سیاسی و اقتصادی را درهم‌نوردید و بی‌توجه به‌نژاد و قوم با مردم در جای‌جای این کره خاکی زیست و آنها را درک کرد. یکی از گونه‌های گردشگری که طرفداران زیادی دارد، زیارت است. زیارت، ریشه در اعتقادات و باورهای مردم دارد و از دیرباز نقش بزرگی در رواج و اشاعه اندیشه‌ها و ادیان داشته است.

کد خبر: ۱۴۸۷۸۷۴

تاریخ: ۱۱ دی ۱۴۰۳ - ۱۲:۲۳

به همین دلیل، زیارت قادر است همچون صنعتی در نظر گرفته شود که برای معرفی تاریخ، فرهنگ و ارزش‌های اعتقادی به‌کار گرفته شود و علاوه بر ایجاد همزیستی مسالمت‌آمیز، دوستی و مودت ملت‌ها و فرهنگ‌ها را برساند. یکی از ارکانی که باعث جلب زائران به زیارتگاه‌ها می‌شود، معماری این مناطق است. درایران معماری مقابرامامزادگان از متنوع‌ترین و ماندگارترین نوع معماری در ایران پس از مساجد محسوب می‌شود. ساخت این نوع بناها در ایران به خاطر گرایش‌های شیعی، نسبت به دیگر کشورهای اسلامی مشهودتر است و می‌توان با مطالعه آثار و بناهای آن و فرآیند شکل‌گیری و تغییرات آن در یک جامعه تحولات آن را مورد ارزیابی قرار داد. این اماکن به‌خاطر مرکزیت‌داشتن در شهرهای ایرانی، خاستگاه رویدادهای مختلف دینی و مناسبت‌های خاص اجتماعی هستند و حیات فرهنگی جامعه بر پایه آنها استوار است و گاه در بسیاری از موارد از پایه‌های اساسی تشکیل و احداث اولیه و حتی توسعه شهرها بوده است. استان مازندران از منظر برخورداری از زیارتگاه‌ها، بسیار غنی است و پتانسیل مستعدی برای پذیرش مسافران دارد و منطقه مناسبی برای پذیرش زائران و حتی جهانگردان است. این استان دربردارنده زیارتگاه‌های بسیاری است که می‌تواند نقش مهمی در جلب گردشگران داشته باشد. استان مازندران در طبرستان بزرگ قرار داشته و به دلیل شرایط خاص اقلیمی، همواره پذیرای امواج خروشان تغییرات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی شکل‌گرفته در سایر نواحی ایران بوده است. این منطقه در میان کوه‌های البرز و دریای خزر واقع بود و شامل کل استان مازندران، بخش‌هایی از استان گلستان، شرق و شمال استان تهران و شمال استان سمنان بود. طبرستان به‌خاطر دوری از مرکز خلافت عباسی به یکی از پناهگاه‌های علویان و مرکز حکومت آنها تبدیل شد و علویان در این محل نخستین دولت شیعی ایران را تاسیس کردند. از این‌رو، نفوذ تشیع و روند پذیرش آن در میان مردم این منطقه و سپس گسترش آن در شرایط مناسب به نقاط دیگر، بسیار بیش از دیگر نقاط ایران است. بخشی از این منطقه پس از حمله مغول به‌تدریج مازندران نامیده شد که به‌خاطر برخورداری از شرایط مناسب از جمله راه کوهستانی و صعب‌العبور، پذیرای قدامت‌برخی از سادات حسنی و حسینی نیز گردید. این سادات در همین سرزمین زندگی کردند و وفات یافتند. مردم این منطقه که برای آنها ارزش

و احترام خاصی قائل بودند، برای‌شان مزار و زیارتگاه ساختند و نام و آوازه آنها را بلند کردند. ساخت این زیارتگاه‌ها باعث به‌وجود آمدن نوعی هنر مذهبی در این مناطق شد که از معماری بومی منطقه سود می‌جست. هرچه که سادات و امامزادگان نزد مردم این منطقه محترم‌تر بودند، بارگاهی که برای‌شان ساخته می‌شد، رفیع‌تر و به‌یادماندنی‌تر می‌شد. سازندگان و هنرمندان این بارگاه‌ها برای ساخت این اماکن از چوب به‌عنوان ماده اصلی استفاده کردند. مازندران به‌خاطر قرار داشتن در شرایط جغرافیایی مرطوب و مجاورت با دریا و کوهستان، از ذخایر انبوه چوب برخوردار بود و از همین‌رو این استان از مناطقی است که در آن آثار هنری چوبی، از جمله منبت و معرق و کتیبه‌نگاری نیز به‌وفور دیده می‌شود. به علاوه هنرمندان این اماکن مقدس علاقه و تأکید زیادی داشتند تا اندیشه‌های مذهبی و انتزاعی را به‌صورت واقعی نشان دهند و از آن برای تزیین زیارتگاه‌ها استفاده کنند. بنابراین استفاده از متون قرآنی و مذهبی در کتیبه‌نگاری و صندوق‌های چوبی دارای اقبال بسیاری بود. این هنرمندان از خطوط کوفی، ثلث و بنایی برای مکتوب‌کردن آیات استفاده می‌کردند و آیات به‌کار رفته قرآن در آنها، سوره یاسین، آیت‌الکرسی، صلوات، احادیث و حتی متون غیرمذهبی بودند. صندوق‌های تزیینی یکی از اجزای زیارتگاه‌های این استان محسوب می‌شود. این صندوق‌ها در دوره‌ای موسوم به مرعشیان در قرون ششم و هفتم هجری ساخته شدند. مرعشیان از حکومت‌های محلی و شیعه در منطقه طبرستان بود که بنیانگذار آن، سیدقوام‌الدین مرعشی از عالمان و عابدان شیعه محسوب می‌شد. او با قدرتی که کسب کرده بود، توانست بر ظلم و جور حاکمان محلی پیروز شود و دولتی بر پایه اعتقادات تشیع دوازده‌امامی بنا کند. حاکمان مرعشی، دولتمردانی عادل بودند که در برقراری عدالت اجتماعی تلاش بسیار کردند. آنها در تبلیغ و اشاعه تشیع بسیار کوشیدند و از جمله فعالیت‌های مذهبی آنان ایجاد فرهنگ سوگواری در میان شیعیان و پاسداشت فضائل شهدای کربلا و زنده نگه‌داشتن قیام عاشورا بود. در دوره مرعشیان، ساخت بقاع متبرکه سادات، امامزادگان و بزرگان مرعشی رونق گرفت و اغلب این اماکن دارای مصنوعات چوبی‌ای همچون درب و صندوق چوبی به‌جای ضریح بودند. خوشبختانه تعدادی از این صندوق‌های چوبی به سبب اعتقادات مردم منطقه مازندران حفظ شده‌اند. وفور ماده اولیه این صندوق‌ها که چوب است، استفاده از این ماده گران‌بها را توجیه می‌کند. در این صندوق‌ها کنده‌کاری‌هایی به شکل نقوش هندسی و تزییناتی مانند تکنیک گره‌چینی گیاهی دیده می‌شود. همچنین به‌طور معمول روی صندوق، نام سازنده، تاریخ ساخت و بانی ساخته‌شدن صندوق به‌چشم می‌خورد. نمونه‌های اولیه صندوق‌ها بسیار ساده و بدون نوشته بودند و رفته‌رفته نقوش هندسی و گیاهی و اسلیمی برای تزیین صندوق‌ها اضافه به‌کار گرفته شدند. همچنین صندوق‌ها با استفاده از خطوط تزیینی همچون ثلث به سوره‌هایی مانند سوره اخلاص، آیت‌الکرسی، صلوات کبیر و احادیثی از پیامبر مزین و درون آنها به صفحاتی مستطیل مانند تقسیم شدند. این آیات بیشتر در نوارهایی در حواشی صندوق و یا به‌صورت عمودی در بدنه آن به‌کار می‌رفت. در واقع هرچه استادکاری از درجه هنری بالاتری برخوردار بود، در خلق هنری خود از نقوش متنوع‌تر و پرکارتری استفاده می‌کرد. به نظر می‌رسد که هنرمندان در خلق این شاهکارهای هنری از کارهای هم متأثر شده و از آثار یکدیگر الگوبرداری کرده باشند. گذشت زمان در ساخت این صندوق‌ها تأثیر گذاشت و باعث بزرگ‌ترشدن و بلندترشدن ابعاد این صندوق‌ها گشت؛ چنان‌که در اواخر دوره مرعشیان صندوق‌ها به ضریح تبدیل شدند و تزیینات نوین همچون نقش بدیع فلس ماهی که بیانگر مهارت هنرمند در خلق

هنری است، به تزیینات پیشین اضافه گشتند. متأسفانه حکومت مرعشیان نتوانست در برابر تندباد حملات تیمور دوام بیاورد و با یورش او به ناحیه طبرستان، رونق و شکوه آن به افول گرایید.

زیارتگاه‌ها، محل اقبال عمومی

گردشگری مذهبی قدمت و اهمیتی دیرینه در جهان دارد که قادر است اندیشه‌های دینی را رواج دهد و قطب‌های اقتصادی را در کشور به وجود بیاورد. زیارتگاه‌ها قطب مرکزی گردشگری مذهبی محسوب می‌شوند و اکثراً مدفن فرزندان امامان در ایران هستند. این اماکن از قداست خاصی برخوردارند و نزد مردم جایگاه ویژه‌ای دارند. ساخت زیارتگاه در استان مازندران قدمتی دیرینه دارد و به دوره ایلخانی و پس از آن بازمی‌گردد. این زیارتگاه‌ها شامل دو بخش بیرونی و درونی است که بخش بیرونی آن نسبت به دیگر نقاط ایران از سادگی برخوردار است و پیچیدگی‌ها و تزیینات بقاع به بخش درونی این اماکن معطوف می‌شود. تزیینات ابعاد مختلف این زیارتگاه‌ها با توجه به مصالح در دسترس، در راستای گسترش دین اسلام و تشیع بوده و جنبه‌های زیبایی‌شناختی هنرهای به‌کار رفته در خلق این ابعاد، نشان‌دهنده این امر هستند.